

Приватні та публічні інтереси в умовах пандемії Covid-19: колізії та правові шляхи вирішення

У монографії досліджуються актуальні проблеми, пов'язані з колізією публічних та приватних інтересів в умовах пандемії COVID-19. Колективом авторів проаналізовано причини колізії приватних та публічних інтересів в умовах пандемії та шляхи їх подолання.

У монографії розглядаються як загальні напрями забезпечення балансу публічних та приватних інтересів під час пандемії COVID-19, так і способи забезпечення балансу приватних та публічних інтересів в окремих сферах суспільного життя.

Монографія переслідує мету розробити цілісну концепцію вирішення численних правових проблем, що виникли у зв'язку з кризою, зумовленою пандемією.

Монографія розрахована як на наукових та науково-педагогічних працівників, так і на практикуючих правознавців, а також стане на користь кожному, хто стикнувся з колізією приватних та публічних інтересів в умовах пандемії COVID-19.

ЗМІСТ

ІНТРОДУКЦІЯ	9
РОЗДІЛ І	
ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
БАЛАНСУ ПУБЛІЧНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ	
ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19	11
1.1. Приватні, публічні та суспільні інтереси в умовах пандемії: немину́ча ко́лізія	11
1.2. Управління суперечностями / ко́лізіями / конфлі́ктом інтересів (за́лагодження ко́лізій) в умовах пандемії	32
1.3. Модифікація природних прав і обов’язків в умовах надзвичайних ситуацій і рефлексія на неї в законодавстві	56
1.4. Легітимність заходів щодо подолання пандемії та їх судовий перегляд	69
1.5. Публічно-правове регулювання в умовах «надзвичайної ситуації»	88
1.6. Свобода діяльності релігійних організацій в умовах пандемії	100
1.7. Функціональний вимір цивільного і приватного права на тлі перетину публічних і приватних інтересів в умовах пандемії COVID-19	122
1.8. Категорія «розсуд» при здійсненні цивільних прав в умовах COVID-19	137

РОЗДІЛ II	
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ ПУБЛІЧНИХ	
ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	
В ОКРЕМИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ	149
2.1. Місце штучного інтелекту в медичній діяльності при скринінгу та лікуванні COVID-19	149
2.2. Блокчейн як засіб безпечного укладення правочинів в умовах COVID-19	167
2.3. COVID-19 і приватні та публічні правовідносини при укладенні та розірванні шлюбу в період дії карантинних заходів	181
2.4. Креативна індустрія в умовах COVID-19	199
2.5. Доступ до лікарських засобів: компроміс між приватним і публічним інтересом в умовах пандемії	219
2.6. Відносини у сфері освіти в умовах пандемії короновірусу COVID-19	232
2.7. Право приватної власності в умовах COVID-19: баланс приватного та суспільного інтересу	247
2.8. Спорт і кіберспорт в умовах COVID-19: між приватним і публічним інтересом	268
2.9. Обмеження майнових прав інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я	279
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	293

ІНТРОДУКЦІЯ

Попри оптимістичні очікування влади та нігілізм ковід-дисидентів подолати COVID-19 швидко і остаточно не вдалося.

За визначенням журналу The Economist, 2020-й став роком надзвичайної невизначеності, і зараз найбільший «приз» на кону — можливість приборкати коронавірусну пандемію, але водночас з цим пов'язані економічні, соціальні та медичні ризики, поміж яких: гонка за масове виробництво і поширення вакцин від коронавірусу, щоби позбавити світ від COVID-19; нерівномірне відновлення світових економік; розвиток нових технологічних практик і звичок, які стали трендом, внаслідок того, що зараз багато компаній перейшли від живих зустрічей до формату відеоконференцій, а онлайн-шопінг, дистанційна робота та навчання стали чимось звичним; перетворення світу на менш доступний для подорожей та культурного обміну; перенесення на наступний рік через пандемію COVID-19 багатьох політичних, спортивних та бізнес-заходів, включаючи Олімпійські ігри та Всесвітню виставку, яка мала відбутися в Дубаї. Разом із тим, пандемія спонукає світ звернути увагу на інші серйозні ризики, серед яких ядерний тероризм й антибіотикорезистентність, котрі роками недооцінювалися, як і загроза пандемії, про яку дослідники і аналітики неодноразово попереджали. Зараз для них відкрилося вікно можливостей, для того щоби достукатися до політиків, підсумовують в The Economist.¹

¹ Вакцини від COVID-19 і почуття дежавю. The Economist назвав 10 тенденцій, які визначать 2021 рік. URL : <https://nv.ua/ukr/world/countries/lokdaun-vvodyat-v-bolgariji-ta-lyuksemburzi-ostanni-novini-50126469.html>

Як зазначалося у попередній монографії серії «Право і подолання кризи, пов'язаної з пандемією COVID-19»², ситуація, що склалася, робить нагальною проблему врегулювання колізії публічного та приватного інтересів, що виникають в особливих умовах, зокрема, при епідеміях, а тим більше при пандеміях.

При цьому досягнення головної мети, якою тут є максимальний захист прав та інтересів приватної особи з одночасним запобіганням зловживанню цими правами, потребує також вирішення загальної проблеми вибору між приватноправовим (гуманітарним) і публічно-правовим (державно-регулятивним) підходами, котра в умовах пандемії набуває звучання визначення світоглядного імперативу: «Чи можна задля збереження здоров'я людей нехтувати їхніми правами?»³.

У контексті проблематики цієї книги вона має бути доповнена не менш важливими питаннями: «Якими засобами та якими шляхами можуть бути подолані колізії приватних та публічних інтересів в умовах пандемії?»

Є. Харитонов

² Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення та захисту: монографія / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, К.І. Беляков; за ред. Є.О. Харитонova, О.І. Харитонovoї, К.Г. Некіт. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 404 с.

³ Борис Захаров. Чи можна задля збереження здоров'я людей нехтувати їхніми правами. URL : <https://detector.media/infospace/article/176294/2020-04-10-chi-mozhna-zadlya-zberezheniya-zdorovya-lyudei-nekhtuvati-ikhnimi-pravami/>

РОЗДІЛ I

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ ПУБЛІЧНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

1.1. Приватні, публічні та суспільні інтереси в умовах пандемії: неминуча колізія

Вступ

Одним із чинників суперечностей / колізій / конфліктів у суспільстві є інтереси. Проблема їх залагодження набуває особливої актуальності в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема, епідемій / пандемій, що природно зумовлює потребу її дослідження.

Зауважимо, що менше десяти років тому була захищена докторська дисертація, у якій категорії охоронюваного законом інтересу приділена значна увага¹, а зовсім недавно відбувся захист кандидатської дисертації, присвяченої дослідженню категорії охоронюваного законом інтересу у цивільному праві України та деяких зарубіжних країн². Останнім часом з'явилася також низка публікацій, присвячених «конфлікту інтересів»

¹ Венедиктова І.В. Охраняемый законом интерес в гражданском праве : монография. Х. : Точка, 2012. 507 с.

² Катренко А.А. Охоронюваний законом інтерес як категорія цивільного права України та деяких зарубіжних країн: дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії). Одеса, 2020. 201 с.

у галузі боротьби з корупцією, але вони у контексті нашої проблематики є менш цікавими. Отже, можна вважати, що проблематика залагодження колізії приватних та публічних інтересів наразі є практично недослідженою (за винятком питань захисту прав приватної особи від порушення при запровадженні карантину, яким були присвячені спеціальні конференції і монографія колективу авторів³), а відтак потребує пильної уваги дослідників.

Спрямованість нашого дослідження вимагає, передусім, встановлення загального підходу до розуміння сутності категорії інтерес, надто в умовах, коли цим позначенням охоплюються (або вживаються як феномени одного порядку) такі різні концепти, як «бажане набуття», «очікування», «прагнення», «устремління» тощо.

1. Інтерес та правомірні очікування

Останнім часом у дослідженнях практики ЄСПЛ активно використовується концепція правомірного очікування (англ. — *legitimate expectation*), згідно якій дії або рішення органу публічної влади вважаються такими, що суперечать принципу верховенства права, не тільки у тих випадках, коли такими діями порушуються суб'єктивні права і процесуальні гарантії, прямо передбачені чинним законодавством, але й у тих випадках, коли такі дії не задовольняють правомірних очікувань осіб, стосовно яких вони вчиняються (ухвалюються).

Деякі вітчизняні автори прямо пов'язують «очікування» та «інтереси». Так, М.М. Слободін, зазначивши, що наразі вітчизняна практика з розгляду приватних спорів не сформувала сталого визначення визначення інституту законних очікувань, його змісту та умов застосування, перифразуючи Єринга, зауважує,

³ Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення та захисту : монографія / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, К.І. Беяков; за ред. Є.О. Харитонova, О.І. Харитонovoї, К.Г. Некіт. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 404 с.

що в разі надання судом захисту суб'єктивного інтересу такий інтерес можна назвати правом. «Тому, — робить він висновок, — визначення «права законного очікування» також має право на існування».⁴

Не поділяючи таку позицію, але враховуючи її існування, маємо з'ясувати, про який «інтерес» тут йдеться (якщо може йтися).

Правомірне очікування виникає у тому випадку, коли внаслідок заяв чи обіцянок від імені органу публічної влади, або внаслідок усталеної практики в особи сформувався розумне сподівання, що стосовно до неї орган публічної влади буде діяти саме так, а не інакше.

У практиці ЄСПЛ матеріальні правомірні очікування визнаються «майном» за умови, що такі очікування (1) стосуються певних благ, котрі мають економічну цінність, (2) є цивільними за галузевою належністю і (3) достатньо визначені для того, аби бути забезпеченими можливістю судового захисту.

Відповідно до усталеної практики Європейського суду ««майном» може бути «наявне майно» або активи включно з вимогами, стосовно яких заявник здатен довести, що він мав принаймні «правомірне очікування» дієвої реалізації його майнового права»⁵.

Звернемо тут увагу на те, що у контексті проблематики дослідження категорії інтересу важливе значення має розуміння (обрання найбільш точного відповідника при перекладі) терміну «legitimate».

Legitimate expectation найчастіше перекладають як «правомірні очікування», але також і як «законні очікування», «правомірні=законні очікування» тощо⁶.

⁴ Слободін М.М. Законні очікування: pro et contra. *Правомірні очікування*: зб. ст. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків, 2020. С. 130.

⁵ Карнаух Б.П. Правомірні очікування в практиці Європейського суду з прав людини. URL : <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12647/1/Karnaukh.pdf>

⁶ Правомірні очікування : зб. ст. /за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків, 2020. 250 с.

У зв'язку з цим зауважимо, що позначення очікувань, як «законних», здається некоректним, оскільки це може створити враження можливості відступу від принципу верховенства права. Тому позначення «правомірні очікування» виглядає більш привабливим. Крім того, «legitimate» це не лише «правомірний», але також і «обґрунтований», «справжній», «розумний», «офіційно», «чинники» та ін. Тому більш точним було б вести мову про «обґрунтовані» або «розумні» очікування.

Як на наш погляд, розуміння інтересу як «очікування» завдячує своєю появою цивілістичній традиції, котра веде свій початок від часів римського права, де терміном «інтерес» позначалася різниця між бажаним і реальним (тим, що вже є): «Інтерес — це те, чого мені бракує, і те, що я міг набути» (Д.46.8.13). У такому сенсі поняття «інтерес» виступає, очевидно, категорією об'єктивною. Відлуння зазначеного підходу зберігається до цього часу не лише у практиці ЄСПЛ, але й у вітчизняних правових доктринах: дещо меншою мірою — у приватно-правовій, більшою — у публічно-правовій.⁷

Щодо розуміння інтересу як категорії суб'єктивної чи об'єктивної, зауважимо, що і те, й інше є достатньо поширеним в юриспруденції⁸. Крім того, існує оцінка цієї категорії як такої, що має подвійну сутність, внаслідок чого визнається, що «в цивільному праві враховуються як об'єктивні, так і суб'єктивні інтереси»⁹ У теорії права інтерес розглядається як феномен, що має об'єктивні та суб'єктивні характеристики, а тому, з деякими застереженнями, можна вести мову про «об'єктивні» та «суб'єк-

⁷ Вінник, О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення : монографія. Київ : Атіка, 2003. С. 14–16.

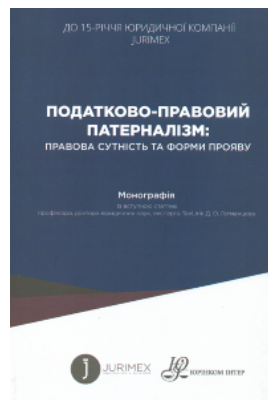
⁸ Грибанов В.П. Интерес в гражданском праве. Осуществление и защита гражданских прав. М. : Статут, 2000. С. 234–244; Курбатов А.Я. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании предпринимательской деятельности. М. : Юринфор, 2001. С. 52–57.

⁹ Ткачук А.А., Дрішляк А.І. Цивільно-правовий захист охоронюваних законом інтересів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 23. С. 123.

Книги, які можуть вас зацікавити

Загальні питання розуміння і застосування практики ЄСПЛ. Том 1

Податково-правовий патерналізм: правова сутність та форми прояву

Право охорони здоров'я ЄС. Навчально-методичний посібник

Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого...

Динаміка кримінального права: доктринальні положення

Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 2. Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті...

Перейти до галузі права
Цивільне право та процес

Перейти на сайт →